

Pohjoismainen malli

Pohjoismaat näyttävät pystyvän yhdistämään talouden tehokkuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden muita maita paremmin. Mikä on pohjoismaisen mallin salaisuus? Ovatko iso julkinen sektori ja kireä verotus etu vai haitta? Kestääkö pohjoismainen malli globalisaation ja väestön ikääntymisen haasteet? Miten pohjoismaista mallia tulisi uudistaa? Vastauksia näihin kysymyksiin on vuoden aikana etsinyt ETLAn puitteissa toiminut ”professorityöryhmä”, joka on tuottanut raportin ”THE NORDIC MODEL – Embracing globalization and sharing risks”.

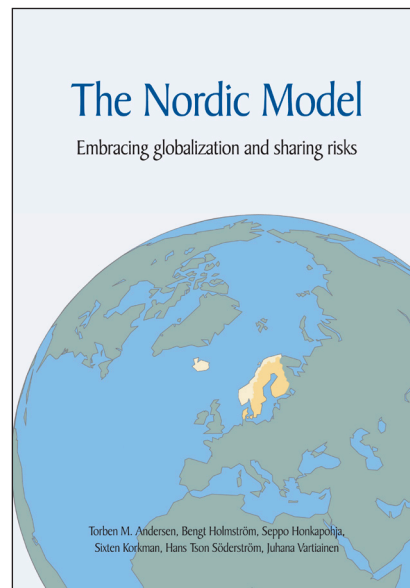
Raportin kieleksi valittiin englanti, koska ai-
hetta kohtaan esiintyy laajasti mielenkiintoa
myös Pohjolan ulkopuolella.

Raportin ovat kirjoittaneet:

- Torben M. Andersen, professori, Århus universitet
- Bengt Holmström, professori, MIT
- Seppo Honkapohja, professori, University of Cambridge
- Sixten Korkman, toimitusjohtaja, ETLA ja EVA
- Hans Tson Söderström, professori, Handelshögskolan i Stockholm
- Juhana Vartiainen, tutkimusjohtaja, Konjunkturiinstituet

Raportin mukaan voidaan hyvin perustein pu-
hua ”pohjoismaisesta mallista”. Pohjoismaita
yhdistävät monet piirteet muun muassa työ-
markkinainstituutioiden, hyvinvointivaltion ja
inhimillisen pääoman muodostumisen saroilla.

Erityisen tärkeää on, että Pohjoismaissa on
aina suhtauduttu myönteisesti vapaakauppaan
ja globalisaatioon. Toisin kuin ennen, Pohjois-
maat eivät nykyään ole raskaan säätelyn maita.
Säännöstelyn aste niin työ- kuin hyödyke-
markkinoillakin on alempi kuin EU15-maissa.
Myönteistä suhtautumista avotalouteen ja
globalisaatioon selittää ryhmän mielestä se,
että Pohjoismaissa on tasattu talouden raken-

nemuutoksiin liittyviä riskejä verotuksen, sosi-
aaliturvan ja työmarkkinapolitiikan avulla.

Raportissa esitetäänkin, että talouden avoi-
muus ja riskien jakaminen tukevat toisiaan.
Hyvinvointivaltio ja taloudellisten riskien ta-
saaminen sosiaaliturvan avulla ovat olleet tapa
yhdistää talouden edellyttämä joustavuus ja
kansalaisten tavoittelema turvallisuus. Riskien
jakaminen lisää globalisaation hyväksyttävyyt-
tä, ja globalisaation hyödyntäminen on vuoros-
taan korkean tuottavuuden ja tulotason edelly-
tys. Tästä pohjoismaisen mallin ydinpiirteestä
on syytä pyrkiä pitämään kiinni vastedeskin.

Pohjoismainen malli on ollut menestyksenkäs. Tuottavuuden taso on Pohjoismaissa melko hyvä ja työllisyysaste korkea. Tuotannon kasvuvauhti henkeä kohti on 1960-luvulta alkaen ollut Pohjolassa tyydyttävä ja Suomessa hyvä. Tuottavuus on laman jälkeisenä aikana kasvanut nopeasti, paljolti teknologiaan tehtyjen investointien ansiosta. Tulonjako on muita maita tasaisempi ja Pohjoismaiden sosiaalinen liikkuvuus on suurempi kuin esimerkiksi Englannissa, Ranskassa tai Yhdysvalloissa.

Edessä on vaikeita haasteita. Globalisaatio on Pohjoismaille enemmän mahdollisuus kuin uhka, vaikka se voikin vaikeuttaa hyvinvointivaltion rahoitusta lisäämällä työpaikkojen ja työvoiman kansainvälistä liikkuvuutta. Keskeinen haaste on väestön ikääntyminen, joka etenkin Suomen kohdalla lisää voimakkaasti julkisen sektorin eläke- ja hoivamenoja tulevina vuosikymmeninä. Menopaineita lisäävät myös julkisen palvelutuotannon heikko tuotavuuskehitys sekä tulotason myötä kasvavat vaatimukset palvelujen määrän ja laadun kohentamisesta.

Ikääntyvä väestö ja antelias hyvinvointivaltio ovat hankala yhdistelmä, etenkin jos globalisaatio lisää työpaikkojen ja työvoiman kansainvälistä liikkuvuutta. Suomen julkisen sektorin rahoitus ei ole nykyisillä veroasteilla kestävällä tolalla. Hyvinvointivaltion ajautuminen rahoituskelliseen umpikujaan ei ole vain erityisen epäsuotuisissa olosuhteissa toteutuva uhkakuva; siihen ajaututaan nykymenolla ”itsestään”, jollei kehitys syystä tai toisesta muodostu odottamattoman suotuisaksi.

Ei ole olemassa helppoja keinoja, joilla hyvinvointivaltion rahoitus voitaisiin turvata. Monet suositut ratkaisut ovat epärealistisia tai perustuvat epäjohtonmukaiseen ajatteluun. Näihin kuuluu mm. ajatus siitä, että talouskasvun nopeuttaminen sellaisenaan ratkaisee ongelmamme. ”Leipomalla isomman kakun voimme laajentaa veropohjaa ja yltää suurempaan verokertymään veroasteita nostamatta” – näin ajattelevat monet. Talouskasvu ei kuitenkaan lisää vain veropohjaa, vaan myös julkisen sektorin palkkamenoja ja tulonsiirtoja sekä julkiseen palvelutuotantoon kohdistuvia vaatimuksia. Talouskasvun nopeutuminen voi

pikemminkin heikentää kuin parantaa julkisen talouden tasapainoa.

Myöskään korkeampi syntyvyys tai lisääntyvä maahanmuutto eivät tarjoa ratkaisua julkisen talouden rahoitusongelmaan, vaikka ne voivatkin muista syistä olla perusteltuja. Raportissa todetaan niin ikään, että jo valmiiksi korkeiden veroasteiden nostaminen edelleen voi osoittautua hyvin arveluttavaksi ja kansantaloudellisesti kalliiksi toimintatavaksi.

Uudistusten tarvetta ja suuntaviivoja luonnehditaan raportissa seuraavasti. Pohjoismainen malli on hyvä – mutta ei nykymuodossaan riittävän hyvä. Malli kaipaa uudistuksia kyttäkseen vastaamaan edessä oleviin haasteisiin. Uudistusten pulmana ei ole vaihtoehtojen puute tai pohjoismaisen mallin valuvika. Vaikeutena on pikemminkin liiallinen tyytyväisyys vallitseviin oloihin ja kyvyttömyys tiedostaa uudistusten tarve. Väestön ikääntymisen aiheuttamat ongelmat ajankohtaistuvat vasta vuosien ja jopa vuosikymmenien saatossa. Siksi on vaikeaa synnyttää poliittista tahtoa uudistuksille, jotka tähtäävät vasta kaukaisessa tulevaisuudessa kärjistyvien ongelmien ratkaisemiseen – ja kuitenkin yksi ikäpolvi on lyhyt aika yhteiskunnan ja sen hyvinvointipolitiikan suunnittelun kannalta.

Pohjoismaista mallia tulisi uudistaa sen omia vahvuuksia hyödyntäen ja sen ydin säilyttäen. Uudistuksia pohdittaessa on tähdennettävä kolme näkökohtaa:

Ensinnäkin, väestön ikärakenteen muuttumisen vuoksi on pyrittävä **vähentämään tuki-riippuvuutta ja nostamaan työllisyysasteita,** muun muassa pidentämällä ihmisten työuria sekä alku- että loppupäästä ja niin ikään luomalla edellytykset työvoiman kysynnän ja tarjonnan paremmalle kohtaamiselle. Toiseksi, julkisen sektorin menopaineet edellyttävät, että **hyvinvointivaltion vastuualue rajataan tarkemmin ja julkista palvelutarjontaa tehostetaan.** Kolmanneksi tulisi asettaa kunnianhimoiset tavoitteet **investoinneille inhimilliseen pääomaan** ja nuorten osaamiseen.

Väestön muuttuvan ikärakenteen vuoksi vaarana on, että poliittiset päätökset suojaavat

liiallisessa määrin iäkkäiden etuja nuorten kustannuksella. Yhteiskunnan säilyminen vireänä edellyttää hyvin koulutettuja nuoria ikäluokkia, jotka ovat kykeneviä vastaamaan tuleviin haasteisiin.

Pohjoismainen malli luotiin suotuisan väestökehityksen oloissa, ja se loi aluksi paljon enemmän voittajia kuin häviäjiä. Hyvinvointivaltio nähtiin keinona kaikkien kansalaisten ja työntekijöiden ”oikeuksien” edistämiseksi. Samanlainen retoriikka hallitsee edelleen vaalikeskusteluissa. Nykyoloissa, väestön ikärakenteen muuttuessa, uudistuksissa syntyy sekä voittajia että häviäjiä. Usein samat ihmiset sekä hyötävät etuuksista että rahoittavat niiden nousevia kustannuksia. Ei ole olemassa merkittäviä ja hyödynnettävissä olevia uusia veropohjia pelivaran lisäämiseksi.

On tehtävä enemmän työtä – aloittamalla työurat aiemmin, tekemällä keskimäärin enemmän työtunteja, ja myöhentämällä eläkkeelle siirtymistä. Pohjoismainen malli ei suinkaan ole tuomittu stagnaatioon tai rahoitukselliseen umpikujaan, vaan sitä voidaan puolustaa. Mutta pohjoismainen malli voidaan turvata vain uudistamalla sen instituutioita ja politiikkaa ja luomalla kansalaisten etuuksien ja velvoitteiden välille kestävä tasapaino.